ROBERT LUIS STIVENSONNING ROMANTIKA HAQIDAGI NAZARIY QARASHLARI VA ULARNING "XAZINA OROLI" ROMANIDA BADIIY IFODASI

Soxibova O'. N
Islom Krimov nomidagi Texnika Universitetiv.b dotsenti
E-mail: ugiloysohibova6@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-2251-0621
https://doi.org/10.5281/zenodo.24021679

Annotatsiya. Tezisda ingliz yozuvchisi Robert Lui Stivensonning "Romantika haqida suhbat" va "Kamtarona e'tiroz" maqolalarida bayon etilgan adabiy-nazariy qarashlari tahlil qilinadi. Shuningdek, bu qarashlarning "Xazina oroli" romanida – syujet qurilishi, xarita motivi, qahramonlar tizimi va hikoyachi obrazida – qanday namoyon bo'lgani yoritiladi.

Kalit so'zlar: Stivenson, romantika, neoromantizm, "Xazina oroli", sarguzasht romani, badiiy poetika, Jim Xokins.

Аннотация. В тезисах анализируются литературно-теоретические взгляды Р. Л. Стивенсона на романтику (романс), изложенные в эссе «A Gossip on Romance» и «A Humble Remonstrance», и их художественное воплощение в романе «Остров сокровищ»: в построении сюжета, мотиве карты, системе персонажей и образе рассказчика.

Ключевые слова: Стивенсон, романс, неоромантизм, «Остров сокровищ», приключенческий роман, поэтика, Джим Хокинс.

Abstract. The paper examines R. L. Stevenson's views on romance as set out in his essays "A Gossip on Romance" and "A Humble Remonstrance" and shows how they are embodied in Treasure Island: in plot construction, the map motif, the system of characters and the figure of the narrator.

Keywords: Stevenson, romance, neo-romanticism, Treasure Island, adventure novel, poetics, Jim Hawkins.

XIX asrning so'nggi choragida ingliz adabiyotida realistik roman an'anasi bilan bir qatorda hikoya va sarguzasht janriga qaytish tendensiyasi kuchaydi. Bu jarayonning yetakchi vakillaridan biri Robert Lui Stivenson (1850–1894) nafaqat badiiy asarlari, balki adabiy-nazariy maqolalari bilan ham tanilgan. U "Romantika haqida suhbat" (A Gossip on Romance, 1882), "Kamtarona e'tiroz" (A Humble Remonstrance, 1884) va "Mening birinchi kitobim: Xazina oroli" (My First Book: Treasure Island, 1894) insholarida romantik hikoyaning tabiati haqidagi qarashlarini bayon etgan [1; 2; 3]. Tezisning maqsadi shu qarashlarning "Xazina oroli" (1883) romanida qay darajada amalga oshganini aniqlashdir.

Stivenson fikricha, romantik hikoyaning jozibasi qahramonning ruhiy tahlilida emas, balki voqea va vaziyatlarning o'quvchi tasavvurini uyg'otish kuchidadir. Yozuvchi bunday asarni o'qiyotgan kitobxon o'zini bolalikdagi o'yin va orzular olamiga qaytgandek his qilishini, voqealar esa uning ichki istaklarini

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

ro'yobga chiqargandek tuyulishini ta'kidlaydi [1]. Shu bois u o'quvchini voqealar oqimiga jalb etuvchi, tasavvurga ta'sir qiluvchi manzara va vaziyatlarni romantik asarning asosiy kuchi deb biladi.

"Kamtarona e'tiroz" maqolasida Stivenson Genri Jeymsning "Hikoya san'ati" maqolasiga javob berib, romanni hayotning aynan nusxasi deb qarashga qarshi chiqadi [2; 5]. Uningcha, hayot cheksiz, tartibsiz va mantiqqa bo'ysunmaydigan bo'lsa, san'at asari tanlangan, tartibga solingan va o'z ichida yaxlit bo'lishi lozim. Demak, yozuvchining vazifasi voqelikni ko'chirish emas, balki uni badiiy jihatdan soddalashtirish, ya'ni tanlash va shakllantirishdir.

Bu qarashlar "Xazina oroli"da yaqqol ko'rinadi. Birinchidan, romanning yaratilish tarixi Stivenson nazariyasini tasdiqlaydi: u "Mening birinchi kitobim" inshosida asar xarita chizishdan boshlanganini, xaritadagi joylar esa kelgusi voqea va qahramonlarni o'zi "taklif qilganini" yozadi [3; 6]. Xarita motivi asarning o'zida ham markaziy o'rin tutadi: u syujetni harakatga keltiradi va kompozitsiyani birlashtiradi.

Ikkinchidan, romanda voqea va vaziyat ruhiy tahlildan ustun turadi. "Admiral Benbou" mehmonxonasidagi uchrashuvlar, ko'r Pyuning "qora belgi"si, kema safari va oroldagi to'qnashuvlar hikoyani jadal rivojlantiradi, qahramonlar esa o'z fe'l-atvorini ko'proq xatti-harakatlari orqali namoyon etadi.

Uchinchidan, birinchi shaxsda hikoya qiluvchi Jim Xokins obrazi o'quvchini voqealar markaziga olib kiradi. O'spirin qahramon nigohi bilan berilgan sarguzasht o'quvchining bolalik tasavvurlariga yaqin bo'lib, Jimning sodda bolakaydan mas'uliyatli va jasur shaxsga aylanishi asarda voyaga yetish sinovi (inisiatsiya) motivini yuzaga keltiradi.

To'rtinchidan, Jon Silver obrazi sarguzasht janri uchun xos bo'lgan yaxshi va yomonning sodda qarama-qarshiligini murakkablashtiradi. Silver bir vaqtning o'zida jozibador, aqlli va xoin: o'quvchi unga nafrat bilan birga hayrat ham his qiladi. Biograflar yozishicha, Stivenson bu obraz uchun do'sti U. E. Henlining kuchli, biroq jismonan nogiron shaxsidan ilhomlangan [6; 7].

Xulosa qilib aytganda, Stivensonning nazariy qarashlari va badiiy amaliyoti o'zaro uyg'undir: "Xazina oroli" uning romantika haqidagi g'oyalarining badiiy ifodasi sifatida baholanishi mumkin. Shu sababli asar neoromantizm poetikasi va sarguzasht janri tarixini o'rganishda muhim material bo'lib qoladi, uning o'zbek adabiyotshunosligidagi qiyosiy-tipologik tadqiqi esa dolzarb vazifalardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Stevenson R. L. A Gossip on Romance // Longman's Magazine. – London, 1882. – Vol. 1. – November. – P. 69–79.
2. Stevenson R. L. A Humble Remonstrance // Longman's Magazine. – London, 1884. – Vol. 5. – December. – P. 139–147.
3. Stevenson R. L. My First Book: "Treasure Island" // The Idler. – London, 1894. – August.
4. Stevenson R. L. Treasure Island. – London: Cassell & Co., 1883.
5. James H. The Art of Fiction // Longman's Magazine. – London, 1884. – Vol. 4. – September. – P. 502–521.
6. Hammond J. R. A Robert Louis Stevenson Companion. – London: Macmillan, 1984.
7. Calder J. Robert Louis Stevenson: A Life Study. – London: Hamish Hamilton, 1980.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.